

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
БІОСФЕРНИЙ ЗАПОВІДНИК «АСКАНІЯ-НОВА»
ІМЕНІ Ф.Е. ФАЛЬЦ-ФЕЙНА

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ СЕМІНАР

**ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ
ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ
ПІВДЕННОГО СТЕПОВОГО РЕГІОНУ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

26–27 травня 2021 року

ОЛДІПІОС
2021

УДК 504.06(477.7)(063)
П69

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Гавриленко В.С., к.б.н., с.н.с., директор Біосферного заповідника “Асканія-Нова” НААН; Янсе Л.А., д.б.н., член-кореспондент НААН, заступник академіка-секретаря Відділення землеробства, меліорації та механізації Президії НААН; Ходосовцев О.Є., д.б.н., професор кафедри ботаніки ДВНЗ “Херсонський державний університет”; Ясинецька Н.І., к.б.н., с.н.с., заступник директора з наукової роботи Біосферного заповідника “Асканія-Нова” НААН; Корінець Н.О., к.с.-г.н., учений секретар Біосферного заповідника “Асканія-Нова” НААН; Гавриленко Н.О., к.б.н., с.н.с., завідувачка лабораторією дендрологічного парку Біосферного заповідника “Асканія-Нова” НААН; Шаповал В.В., к.б.н., с.н.с., завідувач лабораторією біомоніторингу і заповідного степу Біосферного заповідника “Асканія-Нова” НААН

РЕЦЕНЗЕНТИ: Коніщук В.В., д.б.н., професор, завідувач відділу охорони ландшафтів, збереження біорізноманіття і природозаповідання Інституту агроєкології і природокористування НААН; Лихолат Ю.В., д.б.н., професор, завідувач кафедри фізіології та інтродукції рослин Дніпропетровського національного університету імені О. Гончара

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Біосферного заповідника “Асканія-Нова” (протокол № 2 від 11.05.2021)*

Матеріали подаються в авторській редакції. За достовірність викладених наукових фактів, власних імен та інші відомості відповідальність несуть автори публікацій. Думка редакції може не збігатися із думкою авторів.

Практичні аспекти збереження біорізноманіття південного степового регіону : збірник наукових праць науково-практичного семінару (Біосферний заповідник “Асканія-Нова”, смт Асканія-Нова, 26–27 травня 2021 року). – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. – 180 с.

ISBN 978-966-289-502-5

Збірник наукових праць науково-практичного семінару "Практичні аспекти збереження біорізноманіття південного степового регіону" містить рецензовані наукові статті, в яких висвітлено проблеми заповідної справи, збереження природного різноманіття, охорони рідкісних видів рослин і тварин у штучно створених умовах. Також сюди увійшли результати наукових досліджень у сфері екології, зоології, ботаніки, сучасного стану природної флори та фауни.

Видання розраховано на науковців, працівників установ природно-заповідного фонду, аспірантів та викладачів вищих навчальних закладів.

УДК 504.06(477.7)(063)

ISBN 978-966-289-502-5

© Біосферний заповідник “Асканія-Нова” НААН, 2021

УДК 582.29:574(477)

А.М. Гладкіх¹, Ю.В. Бенгус², Д.В. Леонтєв³

^{1,2,3}Харківський національний університет імені Г.С. Сковороди
вул. Валентинівська, буд. 2, м. Харків, 61007 Україна

¹e-mail: gladkih1204@gmail.com

¹orcid 0000-0001-7609-4056

²orcid 0000-0002-0012-0972

³orcid 0000-0002-4122-1091

ВИДОВЕ РІЗНОМАНІТТЯ ЛІХЕНІЗОВАНИХ ТА ЛІХЕНОФІЛЬНИХ ГРИБІВ ЛІСОВОГО ЗАКАЗНИКА “ВЕЛИКОАНАДОЛЬСЬКИЙ” (ДОНЕЦЬКА ОБЛ.)

Лісовий заказник державного значення “Великоанадольський” (далі – ЛЗВ) розташований у Волноваському районі Донецької області, на схилах балки Кашлагач. Він охоплює територію лісового масиву, штучно створеного у середині XIX ст. посеред типового степу. У деревостані резервату переважають змішані насадження *Quercus robur*, *Fraxinus excelsior*, *Acer platanoides*, *Carpinus betulus*, *Tilia cordata*. Тут зареєстровано понад 600 видів судинних рослин, що підлягають охороні (Устименко, 2014). Різноманіття ліхенізованих та ліхенофільних грибів на території ЛЗВ жодного разу не ставало об’єктом спеціалізованого дослідження.

Матеріалом дослідження стала колекція зразків, зібрана у серпні 2020 року першим автором роботи. Збір матеріалу проводили за стандартною методикою (Кондратюк, 2008), маршрутно-експедиційним методом, з відбором зразків у різних біотопах, зокрема біля узбережжя р. Кашлагач, уздовж дорожньої магістралі та на території рекреаційної зони “Форест Парк”. Ідентифікацію проводили з використанням спеціалізованої літератури (Окснер, 1956, 1968; Федоренко, 2006; Громакова, 2010; Дармостук, 2020), як і визначення систематичного положення організмів (Widjayawaredne et al., 2020).

У результаті проведеного дослідження на території ЛЗВ було виявлено 30 видів ліхенізованих грибів (лишайників) та 4 види ліхенофільних грибів. Усі вони вперше наводяться для досліджуваної території. Нижче наводимо систематичний список виявлених видів лишайників.

ВІДДІЛ ASCOMYCOTA Caval. - Sm.

КЛАС CANDELARIOMYCETES Voglmayr & Jaklitsch

Порядок Candelariales Miadl., Lutzoni & Lumbsch

Родина Candelariaceae Hakul.

Candelariella aurella (Hoffm.) Zahlbr

КЛАС EUROTINOMYCETES O.E. Erikss. & Winka

Порядок Verrucariales Mattick ex D.Hawksw. & O.E.Erikss

Родина Verrucariaceae Zenker

Verruculopsis lecideoides (A.Massal.) Gueidan & Cl.Roux

КЛАС LECANOROMYCETES O. E. Erikss. & Winka

Порядок Acarosporales Zahlbr.

Родина Acosporaceae Zahlbr.

Acarospora hospitans H.Magn.

Порядок Caliciales Bessey

Родина Physciaceae Zahlbr.

Phaeophyscia nigricans (Flörke) Moberg

Ph. orbicularis (Neck.) Moberg

Physcia adscendens (Th.Fr.) H.Olivier

Ph. caesia (Hoffm.) Hampe ex Fürnr.

Ph. tenella (Scop.) DC.

Physconia distorta (With.) J.R.Laundon

Порядок Lecanorales Nannf.

Родина Cladoniaceae Zenker

Cladonia convoluta (Lam.) Anders

Родина Lecanoraceae Körb.

Lecanora carpinea (L.) Vain.

Родина Parmeliaceae Zenker

Evernia prunastri (L.) Ach.

Hypogymnia physodes (L.) Nyl.

H. tubulosa (Schaer.) Hav.

Melanohalea exasperata (De Not.) O.Blanco, A.Crespo, Divakar,
Essl.,

D.Hawksw. & Lumbsch.

M. exasperatula (Nyl.) O.Blanco, A.Crespo, Divakar, Essl.,

D.Hawksw. & Lumbsch

Melanelixia fuliginosa (Fr. ex Duby) O.Blanco, A.Crespo, Divakar,
Essl., D.Hawksw. & Lumbsch

Parmelia sulcata Taylor

P. tiliacea (Hoffm.)

Usnea hirta (L.) Weber ex F.H.Wigg.

Xanthoparmelia cumberlandia (Gyeln.) Hale

Родина Ramalinaceae C.Agardh

Ramalina capitata (Ach.) Nyl.

R. fraxinea (L.) Ach.

R. polymorpha (Lilj.) Ach.

Порядок Pertusariales M. Choisy ex D. Hawksw. & O.E. Erikss.

Родина Megasporaceae (Clauzade & Cl.Roux) Hafellner & V.Wirth

Aspicilia cinerea (L.) Körb.

Порядок Rhizocarpales M. Choisy ex Hafellner

Родина Rhizocarpaceae M. Choisy ex Hafellner

Rhizocarpon geographicum (L.) DC.

Rh. lecanorinum Anders

Порядок Teloschistales D. Hawksw. & O.E. Erikss.

Родина Teloschistaceae Zahlbr.

Caloplaca demissa (Körb.) Arup & Grube

Xanthoria polycarpa (Hoffm.) Th. Fr. ex Rieber

Xanthoria parietina (L.) Beltr.

Серед класів ліхенізованих грибів на території ЛЗВ переважають Lecanoromycetes (28 видів; 93,4 % від їхньої загальної кількості), серед порядків – Lecanorales (15 видів; 50,0 %), серед родин – Parmeliaceae (10; 33,3 %), Physciaceae (6; 20,0 %), Ramalinaceae, Rhizocarpaceae та Teloschistaceae (по 2; 6,6 %). Серед родів ліхенізованих грибів за кількістю видів провідне положення займають *Physcia* (3; 8,8 %), *Ramalina*, *Hypogymnia*, *Melanohalea*, *Rhizocarpon* та *Phaeophyscia* (по 2; 5,9 %). Найбільш поширеними видами на досліджуваній території виявилися *Parmelia sulcata* та *Xanthoria parietina*. Більшість виявлених видів належить до епіфітів (26; 86,7 %), значно менше представлені епіліти (3; 10,0 %), а до епігеїв належить єдиний виявлений вид – *Cladonia convoluta* (1; 3,3 %).

На території ЛЗВ нами також було виявлено 4 види ліхенофільних грибів, що розвивалися на таломі лишайників. Нижче наведено їх систематичний список.

ВІДДІЛ ASCOMYCOTA Caval. - Sm.

КЛАС Dothideomycetes

Порядок Lichenotheliales

Родина Lichenotheliaceae

Lichenostigma cosmopolites Hafellner & Calat.

Порядок Trypetheliales

Родина Polycoccaceae

Polycoccum pulvinatum (Eitner) R. Sant.

ВІДДІЛ BASIDIOMYCOTA R.T. Moore

КЛАС AGARICOMYCETES Doweld

Порядок Atheliales Jülich

Родина Atheliaceae Jülich

Athelia arachnoidea (Berk.) Jülich

Порядок Corticiales K.-H. Larsson

Родина Corticiaceae Herter

Marchandiobasidium aurantiacum (Lasch) Diederich & Schultheis

Ліхенофільні гриби було знайдено на різних субстратах. Зокрема, *Athelia arachnoidea* виявлено на слані *Caloplaca demissa*, що зростала на затіненій поверхні гранітної споруди, *Marchandiobasidium aurantiacum* був знайдений на таломі *Physcia adscendens*, *Lichenostigma cosmopolites* – на слані *Xanthoparmelia cumberlandia*, а *Polycoccum pulvinatum* – на слані *Physcia caesia*.

Громакова А. Б. Ключі для визначення лишайників. Методичні рекомендації для студентів I курсу біологічного ф-ту. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. 48 с.

Дармостук В. В. Ліхенофільні гриби степової зони України : дис. докт. філос. наук : 091 “Біологія”. Київ : Ін-т ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, 2020.

Кондратюк С. Я. Індикація стану навколишнього середовища України за допомогою лишайників. Київ : Наукова думка, 2008. 335 с.

Окснер А. М. Флора лишайників України: В 2-х т. Київ : Вид-во АН УРСР, 1956. Т. 1. 495 с. Вип. 1. Київ : Наукова думка, 1968. Т. 2, 500 с.

Устименко П. М. Раритетний фітоценофонд Лісостепу України в аспекті формування екомережі. *Чорноморський ботанічний журнал*. 2014. Т. 10, № 3. С. 372–387.

Федоренко Н. М. Нові та рідкісні для України види ліхенофільних грибів. *Ukr. Botan. Journ.* 2006. Вип. 63, № 2. С. 190–195.

Wijayawardene N. N., Hyde K. D., Al-Ani L. K. T., Tedersoo L., Haelewaters D. [et al.] Outline of Fungi and fungus-like taxa. *Mycosphere*. 2020. Vol. 11, N 1. P. 1060–1456.

УДК 712.253:581.9:502.211:582(477.87)

Ю. Ярема¹, Т. Нірода², В. Беца³, Г. Субота⁴

Національний природний парк “Синевир”

с. Синевир, 1626, Хустський р-н, Закарпатська обл., 90041 Україна

¹e-mail: *npp-synevyr@ukr.net*;

²e-mail: *tatiana.niroda@gmail.com*;

³e-mail: *npp-synevyr@ukr.net*;

⁴e-mail: *anna.subota@ukr.net*

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК “СИНЕВИР” – ТЕРИТОРІЯ ДИВОВИЖНОЇ ДИКОЇ ПРИРОДИ ТА ЙОГО БІОРІЗНОМАНІТТЯ

Вступ із поставленим завданням

Національний природний парк “Синевир” загальною площею 43081,8 га розташований у центрі південного макросхилу Українських Карпат в південно-західній частині Міжгірського району та північній частині Хустського району Закарпатської області на території середньовисотних хребтів та груп Приводороздільних Горган і межує на півночі і північному сході по Вододільному Хребту з лісовими масивами Івано-Франківської області. На заході межує з лісництвами Міжгірського держлісгоспу. В південно-східній частині масиви парку розташовані в регіоні Полонинського Хребта і межують з лісництвами Мокрянського держлісгоспу, на півдні з Широколужанським масивом Тячівського району Карпатського біосферного заповідника та Драгівським лісництвом Хустського держлісгоспу Хустського району.

На території парку поширені водні екосистеми (болота, озера, потічки, притоки, р. Тереля) – 350 га, сільвакультурні і селітебні – лучні екосистеми прирічкових долин (города, сіножаті, пасовища, біополяни) – 2985,5 га, лісові – 31746,1 га, луки субальпійської зони (полонини) – 8000,2 га, що є частиною гірської системи Українських Карпат.

М.О. Пархоменко, В.Г. Клетьонкін

Попередні результати вивчення представленості мікропопуляцій
рябчика руського (*Fritillaria ruthenica* Wikstr.) на території
Національного природного парку “Дворічанський” 59

І.І. Мойсієнко, П.М. Дайнеко

Перспективи збереження степового фіторізноманіття
на городищах Нижнього Придніпров’я..... 63

**І.І. Мойсієнко, Н.О. Скобель, Б. Суднік-Войциковська, І. Дембіч,
М. Захватович, М.Я. Захарова, В.М. Дзеркаль**

Старі цвинтарі як рефугіум степової флори на Херсонщині 68

Л. Глушенко, В. Кирьян, Т. Шевченко

Еколого-економічна оцінка ресурсозначимих видів
лікарських рослин степових екотопів 74

А.М. Гладкіх, Ю.В. Бенгус, Д.В. Леонтєв

Видове різноманіття ліхенізованих та ліхенофільних грибів
лісового заказника “Великоанадольський” (Донецька обл.) 80

Ю. Ярема, Т. Нірода, В. Беца, Г. Субота

Національний природний парк “Синевир” – територія дивовижної
дикої природи та його біорізноманіття 84

К.В. Курячий, М.О. Височин, О.І. Погребняк, О.А. Сидоренко

Регіонально рідкісні хребетні (Vertebrata) Регіонального
ландшафтного парку “Краматорський” 89

О.А. Дядічева

Значення моніторингових територій Приазовського
національного природного парку для раритетної орнітофауни 93

І.В. Біляков

Європейська болотяна черепаха *Emys orbicularis*
в Одеській області. Стан та загрози..... 99

Є.І. Коржов

Оцінка видового складу ракоподібних Дніпровсько-Бузького лиману,
занесених до Червоної книги України, та його можливих змін 103